

Bitten

Soms worden we geconfronteerd met paarden in verzet. Dat kan te maken hebben met bitproblemen vaak in combinatie met een te harde ruitershand. Dat levert plaatjes op die we eigenlijk liever niet zien.

Zoeken naar een bit

Wanneer het rijden niet helemaal meer naar wens verloopt, komt al snel de gedachte naar boven dat het paard toe is aan een ander bit. Herkent u zo'n situatie? Wat doet u dan in zo'n geval? Ik zou naar een ruitersportwinkel gaan en de afdeling bitten opzoeken. Maar daar sta je dan voor een paar honderd bitten. De verkoper of verkoopster wil echt behulpzaam zijn, maar ze kennen mijn paard niet en ze weten niet wat mijn problemen met mijn paard inhouden. Ze hebben echt verstand van zaken, maar kunnen me eigenlijk niet echt helpen. Dus koop je dan maar een net nieuw ontworpen bit, terwijl je er niet helemaal van overtuigd bent dat dit nu de oplossing zal geven voor het probleem. Toch ga je er mee aan de slag, met veel hoge verwachtingen en helaas, je paard vindt dit nieuwe bit niet zo prettig als je gehoopt had.

Ik ben al geruime tijd bezig met mijn zoektocht naar het ideale bit. Vanuit mijn vak als paardengebitsverzorger en als instructeur doe ik zelf veel aan onderzoek. Toch weet ik nog steeds niet wat het ideale bit is. En dan bedoel ik van welk type of welk merk het ideale bit moet zijn. Het ideale bit is een bit dat uw paard accepteert en waartegen geen verzet komt. Waarmee u met uw paard optimaal kunt communiceren. Een ideaal bit is zo vriendelijk mogelijk en veroorzaakt absoluut geen schade in de mond. Een ideaal bit past bij de discipline en het niveau waarop u rijdt. Een ideaal bit mag niet knellen en geen scherpe randen hebben. Het is niet de bedoeling dat iedereen nu naar de winkel moet rennen voor een nieuw bit. Wel is het de bedoeling dat iedereen maar eens wat aandacht aan bitten gaat besteden. Wat mij opvalt is dat veel mensen zich druk maken over de vulling van een winterdeken, de kleur van de beenbeschermers en welk merk er op het T-shirt moet staan. Het bit vinden we vaak minder belangrijk en eigenlijk mag het maar weinig kosten. We hebben nu eenmaal een bit in huis en het vorige paard liep er toch ook goed op. Probeert u zich eens in de denken dat uzelf een stuk metaal in de mond krijgt en dat er ook nog eens aan getrokken wordt. Een duur bit kan ook goed pijn doen, als het niet passend zit. Een prijs zegt niets over een bit. Stel, u koopt op een rommelmarkt een bit en toevallig loopt uw paard er geweldig op. Niet één dag, maar het blijft goed. Op dit moment heeft u dus geluk en heeft u voor uw paard een grandioos bit, al heeft dat misschien maar een paar euro gekost. Een ideaal bit voor weinig geld. Andersom kan ook. U koopt het nieuwste van het nieuwste. Een bit dat zeker dik honderd euro kost. Het paard ziet dat dure bit helemaal niet zitten. Dit bit spuugt hij het liefste uit. Hij kan er niet mee ontspannen. Op zo'n moment heeft u voor dit paard een slecht bit gekocht, terwijl dit bit voor een ander paard wel goed, zo niet ideaal, kan zijn. Het is belangrijk om een paard als een individu te bekijken. Zoek voor ieder

paard een passend bit.

Ik zal u in dit hoofdstuk wat wegwijs proberen te maken zodat u wat meer over bidden te weten komt. We gaan de inwerkingen van bidden bespreken en waar je op moet letten bij het passen van een bit.

Let wel: een bit richt een paard niet af. Een bit is een communicatiemiddel dat we gebruiken tijdens de africhting en rijden van ons paard.

Bidden kunnen we onderverdelen in :

- Ongebroken bidden.
- Enkelgebroken bidden.
- Dubbelgebroken bidden.
- Bidden met hefboomwerking.
- Bidden zonder hefboomwerking.

We praten bij een bit over een mondstuk (wat in de mond zit) en een wangsteun (wat buiten de mond zit). Zowel in mondstukken als in wangsteunen zijn er veel variaties mogelijk.

Enkelgebroken trens

Een enkel gebroken trens is een trens die in het midden een scharnierpunt heeft. Hij werkt op het midden van de tong, knijpt in de zijkant van tong en lippen en kan, afhankelijk van de hoofdhouding van een paard, in het verhemelte inwerken (notenkrakereffect). Deze bidden bestaan in een paar uitvoeringen, zoals de bustrens en watertrens. Het meest gebruikt wordt de watertrens. Deze bidden, die vaak licht in gewicht zijn, worden vaak gebruikt om jonge paarden te beleren. Er wordt verondersteld dat deze bidden het meest paardvriendelijk zijn. Dit is helaas niet altijd het geval, zoals later in dit boek nog aan de orde zal komen. Door het scharnierend effect van dit bit werkt het knijpend in bij een ophouding. Bij te veel druk begint dit knijpen zelf meer weg te krijgen van een knevelwerking. Als we kijken naar de vormgeving van dit bit en naar de anatomie van de mond, is deze uitvoering niet een bit dat de vormen van de paardenmond goed volgt. Toch zijn er veel paarden die er goed op te rijden zijn. Tegenwoordig zijn er enkelgebroken trezen die wel mooier en anatomisch gevormd zijn. Die hebben een boog die naar voren is gericht, zodat ze gelijkmatiger de druk in de mond verdelen.

Dubbelgebroken bidden.

Een dubbel gebroken trens is een bit dat twee scharnierpunten heeft. Het werkt in principe niet in op het verhemelte. Hij werkt in op de tong, de lippen en soms op de buitenkant van de lagen. Ook deze bidden zijn vervaardigd als bustrens en als watertrens. Bekijken we weer de anatomie van de paardenmond dan zien we dat dit bit mooier de vorm van de mond volgt. Momenteel is dit het meest gebruikte bit. Standaard wordt aangenomen dat ook dit bit behoort tot de meest vriendelijke bidden.

Ook voor dit bit geldt dat dit niet altijd waarheid is. Ook deze bidden worden steeds mooier van vormgeving. Ze worden ronder vanuit de wangsteun naar voren gericht tot aan het tussenstukje (bijvoorbeeld: Sprenger Dynamic).

De ongebroken trens.

Een ongebroken trens is een trens die geen scharnierpunt heeft in het mondstuk. Hij heeft dus ook geen knijp/knevelwerking. Op voorwaarde dat hij wat rond van vorm is, verdeelt dit bit gelijkmatig de druk die uitgeoefend wordt. In de volksmond wordt dit bit vaak een stang genoemd. Dit is niet correct. Een stang is een bit met een hefboomwerking en kinketting. Veel amateurs vinden dit bit niet interessant en halen hun neus ervoor op, terwijl er veel beroepsruiters zijn die er juist graag mee rijden. Ook deze bidden bestaan in een uitvoering van een bus- en een watertrens. Ook zijn ze

door de KNHS goedgekeurd. Van deze bidden bestaan er ook uitvoeringen met tongvrijheid, waardoor er minder druk op de tong gegeven wordt. We moeten dan wel bedenken dat er door die tongvrijheid meer druk op de lagen kan komen. Ook bestaan er uitvoeringen van deze bidden met een roterend mondstuk. Op deze manier kan je links en rechts onafhankelijk inwerken (bijvoorbeeld: Mylerbitten).

Bitten met hefboomwerking.

Een bit met een hefboomwerking is een bit die niet alleen in de mond inwerkt, maar ook op het neusbeen en via de bakstukken op de nek van het paard. Ook via de kinketting werken we in op de kingroeve van het paard. Deze bidden worden in alle disciplines wel gebruikt. Denk

aan de stang en trens voor de hogere dressuur. Of aan de pelham die in de springsport gebruikt wordt. Voor de aangespannen sport kennen we diverse bidden met een hefboomwerking. Het meest bekend is de liverpoolstang. Bidden met hefboomwerking zijn er in diverse mondstukken. Enkel- en dubbelgebroken, ongebroken en ongebroken met een tongvrijheid in het middenstuk van het mondstuk. Hoe sterk de hefboom zijn werk doet hangt af van twee factoren: Ten eerste: de afstand gemeten van het mondstuk tot aan de bevestiging van het bakstuk. Hoe groter de

afstand, hoe meer hefboom.

Ten tweede: de afstand gemeten van het mondstuk tot aan de bevestiging van de teugel/leidsel. Ook hier geldt hoe groter de afstand des te meer hefboomwerking. Ook de druk op het mondstuk wordt bij deze bidden groter in vergelijking met de bidden zonder hefboomwerking. De afstelling van de kinketting is bij deze bidden erg belangrijk. De ketting dient rechtsom glad gedraaid te worden en zo bevestigd dat de hoek tussen de mondspleet en de scharen niet groter mag zijn dan 45 graden, wanneer we de scharen laten kantelen. Ook moet er goed op gelet worden dat de kinkettinghaakjes niet in de huid van het paard prikken. Bidden met een hefboomwerking vragen om een ervaren ruiter/amazone. Dat stel ik hier niet voor niets. De reden is dat er tamelijk veel kracht met deze hefboom gezet kan worden als men er verkeerd mee omgaat. Een stille onafhankelijke zit is een vereiste, zodat men zich niet optrekt aan de teugels. Het geldt niet alleen ruiters, ook (beginnende) menners zouden zich

goed moeten realiseren dat er erg veel kracht op dit soort bidden uitgevoerd kan worden. De lengte en het gewicht van de lange leidsel heeft hier ook een grote invloed op. Daardoor zie ik dan ook zeer veel blessures in de mond bij paarden die aangespannen gereden worden. Zo'n blessure is meestal te vinden op de lagen die daardoor beschadigd zijn.

Tongvrijheid.

Een bit met een tongvrijheid is te herkennen aan een mondstuk dat door een poort of boog wat meer ruimte voor de tong biedt.

Een mondstuk met een boog is herkenbaar doordat het gehele mondstuk over de totale lengte van wangsteun tot wangsteun flauw gebogen is. Een poort daarentegen is een verhoging in het mondstuk in het centrum van het bit. De inwerking is verschillend. Een boog doet de druk wat meer gelijkmatig verdelen en geeft over de totale breedte iets meer ruimte voor de tong.

Een poort geeft meer vrijheid voor de tong, afhankelijk van het model. Zo bestaan er smalle poorten die juist op de onderbochten van de poort druk uitoefenen op de zijkant van de tong. Als zo'n smalle tongpoort ook nog eens aan de hoge kant is, kan deze het verhemelte raken. Zo'n smalle hoge tongpoort in een bit noemen we een correctiebit. Een dergelijk bit is niet bedoeld voor leken, maar meer voor een beroepstrainer of professional die weet waar hij of zij mee bezig is.

Een brede poort zal wat over de tong heen zakken en daardoor wat meer rust geven aan de tong. Een lage brede poort is minder hoog en komt minder snel tegen het verhemelte. Hoe hoger de brede poort, des te meer deze zal inwerken op de lagen. Het is belangrijk om daarvan terdege bewust te zijn, omdat de lagen erg kwetsbaar zijn van een paard en soms onherstelbaar beschadigd kunnen worden. Een bit met een omhoog beweegbaar mondstuk in de richting van de bakstukken noemen we een bit met pompwerking en kan ook beschouwd worden als een bit met tongvrijheid. Het paard kan naar behoefte het mondstuk opduwen om even wat druk kwijt te raken van de tong. Dit werkt ook erg fijn bij paarden die wat dood in de mond zijn. Ze kunnen er dan als het ware wat mee spelen. Voor paarden die juist te onrustig in de mond zijn, is dit niet aan te bevelen. Tegenwoordig bestaan er ook dubbelgebroken bidden die begrensd zijn in hun knijp/knevelwerking. Ze hebben dan ook nog een flauwe boog naar voren. Op deze manier geeft dit bit wat meer vrijheid voor de tong en verdeelt het de druk mooi gelijkmatig in de mond. Omdat de boog over de tong gehandhaafd blijft en niet samenvouwt, kan een dergelijk bit niet afknijpen.

Dikte van het mondstuk van het bit

Er werd altijd aangenomen dat een dik bit vriendelijker zou zijn dan een dunner bit. Dit is slechts gedeeltelijk waar. Natuurlijk zal een dikker bit de druk zachter doen verdelen omdat het over een groter oppervlak verspreid wordt. We moeten er echter wel stil bij staan dat er niet zoveel ruimte is in de mond. Als we de lippen van het paard wat opendoen, zie je dat de mond goed gevuld is met tong, verhemelte en lagen. Eigenlijk is er niet veel ruimte over voor een bit. Gelukkig is de tong een spier die wat ingeduwd kan worden zolang die ontspannen is. Naar mijn overtuiging heeft een gemiddeld paard niet meer dan 16 mm ruimte over in zijn mond voor een bit. Er zijn bidden die meer dan twee cm dik zijn. Die ruimte is er gewoonweg

niet en het paard zal met een open mond lopen. Een open mond willen we niet en ook de jury is daar niet erg van gecharmeerd. Dus doen we de neusriem wat strakker en doen er nog een sperriempje bij. Het paard komt met een te dik bit flink in de problemen en zal dat beslist ook kenbaar maken. Een aanleuningsprobleem is geboren.

Een voorbeeld uit de praktijk van de menles: er kwam een nieuwe lesklant de rijbaan binnen met een schitterend mooie welsh-a. Het eerste wat opviel was dat de pony enorm veel spanning toonde en constant naar het dak van de binnenbak tuurde. Wat verder opviel, was dat de pony met de mond wijd open liep. Bij nader inspectie bleek dat de eigenaar het bit bekleed had, omdat de pony een erg gevoelige mond zou hebben. Het bitje was van zichzelf 16 mm dik. De eigenaar had goedbedoeld het bit dik bekleed met latex. Hij had het rolletje maar opgemaakt, omdat hij de rest niet nodig had. We hebben de beklede diameter opgemeten en het bleek uit te komen op 24 mm! Dat was het probleem bij deze pony. Het latex werd eraf gesneden en toen het bit van 24 naar 16 mm was teruggebracht, was ook de mond gesloten. Eigenlijk is het wel raar dat fabrikanten geen onderscheid maken tussen bidden voor paarden of pony's en alle bidden een even dikke diameter geven.

Onderzoeken

In Amerika is in 2005 en 2006 onderzoek gedaan naar de tongreactie van paarden op verschillende soorten bidden. De Amerikaanse wetenschapper op paardengebied, dierenarts dr. Hilary Clayton, deed een wetenschappelijke studie over de werking van het bit en de effecten daarvan op de paardenmond. Hieronder volgt een stukje uit deze studie.

“Het gebruik van een bit is verplicht bij het rijden van dressuurwedstrijden en iedere ruiter wordt geconfronteerd met de uitdaging om een juist en passend bit voor zijn of haar paard te vinden. Omdat het bit de gevoelige structuur binnen de mondholte van een paard raakt zal een onjuiste keuze, maat of gebruik van een bit waarschijnlijk verzet oproepen bij het aannemen van de teugels of zelfs beschadigingen veroorzaken in de paardenmond. Gebieden waar het bit in aanraking komt met een benig oppervlakte, zoals het harde verhemelte en de lagen, zijn bijzonder kwetsbaar voor de pijnlijke druk van het bit.

Ruitersportzaken beschikken over een brede keuze aan bidden – sommige zijn bekend en vertrouwd, andere nieuw en anders (en soms niet toegestaan voor de dressuurwedstrijden). De laatste jaren zijn bidden gefabriceerd met de bedoeling om het voor het paard aangenamer te maken. Veeleer een paardvriendelijker oplossing dan een beter controlemiddel voor de ruiter, wat beslist een positieve stap is. Jammer genoeg is de informatie daarover om de ruiters te helpen een passend bit te kiezen beperkt.

In een poging om enige wetenschap te brengen in de kunst van het bitpassen en de bitkeuze hebben wetenschappelijke onderzoekers in het McPhail Centrum van de Michigan University in de Verenigde Staten in 2006 een serie onderzoeken afgesloten over de vorm van de paardenmond en het bitpassen.

Een onderzoek naar de ligging van het bit

Bidden variëren in grootte, vorm en mechanische inwerking. De meeste ruiters zijn zich ervan bewust dat bepaalde paarden beter reageren op bepaalde bidden en dat deze voorkeuren te maken kunnen hebben met de vorm van de mondholte of met de gevoeligheid van het paard op het mechanisme van de inwerking. Ons subjectief oordeel over de respons van het paard is het belangrijkste criterium dat gebruikt wordt om een passend bit uit te kiezen voor een bepaald paard.

De doelstelling van ons tweede onderzoek was om de ligging van de verschillende soorten bidden in de paardenmond te beschrijven en hun nabijheid te meten tot het harde verhemelte en de eerste kiezen (premolaren), die allemaal al op de röntgenfoto's waren vastgelegd. De acht

paarden uit het voorgaande onderzoek kregen een gebroken trens in, die zo was bevestigd dat er twee smalle rimpels te zien waren bij de mondhoeken. Een gecombineerde neusriem werd aangegespt, maar niet zo strak dat die in de huid insnoerde.

We onderzochten de volgende vier bidden: een enkelgebroken watertrens, een lepeltrens (Baucher), een KK Ultra en een Myler comfort trens. De breedte van ieder mondstuk was gelijk of 0,5 cm breder dan de breedte van de paardenmond en de mondstukken hadden dezelfde dikte op de plek waar ze de lagen kruisten. We namen twee röntgenfoto's van elk van de vier bidden: met losse teugels en met een gelijke spanning op beide teugels.

Slikken met een bit in

Er is een discussie geweest over de mogelijkheid dat een paard in staat is te slikken met een bit in en of het type bit dat gebruikt wordt van invloed is op het gemak van het slikken.

Om te kunnen slikken moet een paard de gelegenheid hebben om zijn tong te bewegen en terug te trekken. Onderzoekers hebben de vraag gesteld of de aanwezigheid van een bit de tongbeweging hindert en het slikken tegenhoudt. In het McPhail onderzoek gebruikten we een endoscoop om de bewegingen van het strottenhoofd vast te leggen terwijl de paarden op een lopende band galoppeerden met het hoofd afgebogen. Analyse van de videobanden toonde aan dat er een heleboel variatie was tussen de twaalf paarden wat betreft de frequentie van het slikken. Maar de slikfrequentie van ieder afzonderlijk paard was hetzelfde, of ze nu een bit (enkelgebroken trens of een Myler comfort trens), een halster of een bitloze optoming aan hadden. Daarom concludeerden we dat de aanwezigheid van een bit het paard niet hindert in zijn mogelijkheden tot slikken.

Een passend bit uitzoeken

Er bestaat geen eenvoudige manier om het 'beste' bit voor een bepaald paard uit te zoeken, maar de resultaten van ons onderzoek hebben toch enig inzicht gegeven in de redenen waarom een paard zich niet prettig voelt of in verzet komt bij een bepaald bit. Laat de volgende factoren in aanmerking komen bij het kiezen van een bit:

Grootte: de breedte en dikte van een bit moet passen bij de afmetingen van de paardenmond. De breedte van de mond is de afstand tussen de mondhoeken. De overeenkomstige maat van het bitmondstuk is de afstand tussen de binnenkant van de bitringen. Het mondstuk moet tot ruim een cm breder zijn dan de paardenmond om te voorkomen dat het bit de mondhoeken afknelt. Sommige paarden lijken enkelgebroken mondstukken niet prettig te vinden als ze veel breder zijn, omdat deze dan te laag op de tong komen te liggen.

De dikte van het bit is de diameter van het mondstuk, meestal gemeten op 2-2½ cm vanaf de bitringen, op die plek waar het mondstuk over de lagen komt. Traditiegetrouw werd altijd gedacht dat een dikker bit milder inwerkte dan een dunner bit, omdat de kracht over een groter gebied wordt verspreid en daardoor minder druk uitoefent. Maar, zoals ik al in deel 1 heb gesteld, lijkt uit ons onderzoek naar voren te komen dat de mondholttes van veel paarden te klein is om dikke bidden te kunnen bevatten en dat zulke paarden beter af zijn met dunnere mondstukken.

De ruimte tussen de lagen onder en boven geven bij een gesloten mond een indicatie voor de maximale dikte van het bit dat een paard kan bevatten. Je kunt de grootte van die ruimte inschatten door de lippen van je paard van elkaar te doen en een vinger te steken tussen het tandvlees op de plek waar het bit hoort te liggen. De grootte van de tong is een volgende beperkende factor, omdat het bit de tong moet indrukken om het in de mondholtte te laten passen. Een paard met een grote tong heeft meer moeite om ruimte te scheppen voor het bit, zeker als het verhemelte vlak is en niet gewelfd. De tong daarentegen is erg kneedbaar en kan vele verschillende vormen aannemen, zoals de foto's laten zien.

Type: een bit passen is geen kwestie van ‘één maat voor iedereen passend’. Zelfs na het vaststellen van de grootte en het inschatten van de vorm van de mondholte van het paard, blijft het element van proberen en fouten maken bij het vinden van het prettigste en meest passende bit voor een bepaald paard. De paarden in ons onderzoek leken die bidden het prettigst te vinden die geen druk gaven op het verhemelte. Veel paarden liepen goed op de KK Ultra trens. Sommige paarden, die een afkeer toonden van conventionele trensen bleken meer tevreden te zijn met een Myler Comfort trens; maar dat laatste kan te maken hebben met de andere inwerking door de draaiende beweging van het Myler mondstuk.”

De KNHS kent reglementen die de typen bit beperken die toegelaten zijn voor de erkende dressuurcompetitie op nationaal niveau en deze reglementen zijn onderhevig aan herziening en verandering. Controleer de huidige reglementen van je eigen KNHS voor je investeert in een nieuw bit.

Maar ook in Nederland zijn er praktijkonderzoeken gedaan naar de reactie van paarden op de dikte van bidden. In 2007 heeft Brokx-Sport (importeur van Myler bidden) aan het HAS-Den Bosch, aan de universiteit van Wageningen en aan het NHB Deurne opdracht geven om te onderzoeken wat voor invloed de Myler bidden hebben op het welzijn van het paard. De deelnemers reden na een testperiode van drie weken een dressuurproef op M-niveau. De proeven werden op twee dagen gereden. De eerste

dag reed een gedeelte van de deelnemers op het eigen bit en een gedeelte op het Myler bit, dat slechts een diameter van 12 mm heeft. De tweede dag werden de rollen omgedraaid. Er werd naar alle reacties van de paarden gekeken, dus naar het schuimen, tandenknarsen, naar de hoofd-/halshouding, enzovoorts. Ook werd de dressuurproef op het rijden beoordeeld door een enkele juryleden. Tijdens de proeven droegen de paarden een hartritmemeter. Er is ooit een specifiek onderzoek gedaan naar de hartritmevariabiliteit in relatie tot het welbevinden van het paard. Juist in dit onderdeel van het hartritme scoorden de dunnere Myler bitjes heel goed. Toch moeten we wel oppassen om de gewone enkel- of dubbelgebroken bidden niet te dun te maken, omdat ze dan wel erg paardonvriendelijk worden. Een anatomisch mooi gevormd bit zoals de Myler bidden zijn, geven dat probleem niet snel, vooral omdat ze niet scharnieren, waardoor ze niet kunnen knevelen. Hierdoor wordt de druk gelijkmatig over de volledige breedte van het mondstuk verdeeld. We zien dat momenteel meer fabrikanten dunnere bidden maken met een goede anatomische vorm.

Wangsteunen

De meest gebruikte wangsteunen zijn de ringen van de watertrens, de ovaalvormige ring van

de bustrens en de D-vormige ring bij de D-trens. De watertrens is nog steeds het meest gebruikte bit. Door de losse bitringen kan het paard een beetje spelen met het bit. Het heeft een directe inwerking, maar

minder direct dan een bus- of D-trens. Een directe inwerking wil zeggen dat de druk op de mond even groot is als de druk op de teugels. De watertrens wordt vaak als meest vriendelijk beschouwd, maar dit is lang niet altijd waar. Hoe vaak zie je niet in een wending een deel van het mondstuk van een watertrensbit aan de binnenkant uit de mond komen en de wangsteun aan de buitenkant in de mond verdwijnen. Dat schept nare situaties waarbij je dan nog mag hopen dat het paard nageeflijk durft te blijven. Persoonlijk lijkt mij een bustrens of D-trens veel fijner voor de meeste paarden. Deze trenzen liggen stiller in de mond, zolang we niet een veel te breed exemplaar gebruiken. Veel professionele ruiters delen mijn overtuiging hierover. Wanneer we een bit met een tongpoort willen gebruiken, zijn we eigenlijk altijd aangewezen op een bus- of D-trens. Een bit met een tongpoort kan met een losse wangsteun makkelijk naar links en rechts getrokken worden, zodat het poortje de tong ook meeneemt naar links of naar rechts. Bijkomend probleem zou de mogelijkheid zijn dat de onderbochten van de poort dan ook nog eens over de lagen schuren, om het nog maar zachtjes uit te drukken. Een andere mogelijkheid van een rustige trens is bijvoorbeeld de kneveltrens. Als men de knevelriempjes tenminste gebruikt die druk geven via de bakstukken op de nek. Ook zien we door de knevels die omhoog en naar beneden wijzen, paarden wat stabiel in het hoofd en daardoor minder snel het hoofd zullen kantelen. De kneveltrens wordt regelmatig gebruikt door beroepsruiters, die ook graag gebruik maken van een pelham. De pelham is een combinatie van D-ring en een schaarbit. De pelham heeft drie ringen aan de schaar. De bovenste (hefsteun) voor de bakstukken en de kinketting. De middelste voor de eerste teugel en de onderste voor de tweede teugel. Met dit bit kan dus met twee teugels gereden worden. Werken we in op de bovenste teugel zal het bit direct in de mond inwerken. Werken we in op de onderste teugel zal het bit een hefboomwerking krijgen. Ook kan er gewerkt worden met een tussenriempje tussen beiden ringen waaraan vervolgens een enkele teugel wordt vastgemaakt. Houden we de hand laag zal er voornamelijk op de bovenste teugel ingewerkt worden. Dus een directe inwerking op de mond zonder hefboom. Houden we de hand wat hoger tijdens een ophouding, dan zal de onderste teugel meer inwerken en daardoor een hefboomwerking geven. Zowel de kneveltrens als de pelham kennen verschillende mogelijkheden in de mondstukken.

Binnen de mogelijke uitvoeringen van wangsteunen zijn er nog vele variaties mogelijk, zoals de Kimberwick of Thiedemann, de Pessoa, enzovoorts, maar ik wil me beperken tot de meest gebruikte variaties. De Kimberwick is een D-ring met een hefsteun bovenop de D. Hier worden de bakstukken en de kinketting aan bevestigd. De teugels komen in de D en kunnen gefixeerd worden door in de gespen in één van de twee inhaakringen. Bij dit type bit kunnen we kiezen welke inwerking we willen. Bevestigen we de teugels in de bovenste inhaakring, dan zal het bit een gewone directe inwerking hebben, waarbij de druk in de mond even groot is als op de teugels. Bij bevestiging van de teugel in de onderste inhaakring zal het bit een hefboomwerking hebben. Dus druk op de kingroeve via de kinketting en druk via de bakstukken op de nek. Vanwege deze hefboomwerking wordt de Kimberwick ook gebruikt bij het menen van pony's, omdat de mondstukken dunner zijn dan bij de Liverpoolstang en er diverse soorten mondstukken in bestaan. Bovendien is de Kimberwick is smallere mondbreedtes makkelijker te verkrijgen doordat het bit in de springsport bij pony's ook veel gebruikt wordt.

Hackamore in de springsport

In de springsport wordt ook wel gebruikt gemaakt van de bitloze hackamore. De hackamore bestaat uit drie delen. Namelijk de neusband, de scharen en de kinketting of kinriem. De bakstukken en de kinriem worden bevestigd aan de bovenring van de hefsteun, de neusband zit vast aan de schaar onder de hefsteun en de teugel zit vast aan de onderste ring van de schaar. De hackamore maakt gebruik van dezelfde druk als het schaarbit, maar in plaats van

op de tong, lagen of verhemelte in te werken, werkt hij in op de neus. Wanneer de teugels aangenomen worden, draait de onderkant van de schaar naar achteren en omhoog. Er komt een neerwaartse en terugwaartse druk op de neus, waarbij de kinriem in de kingroeve in werking treedt en druk via de bakstukken op de nek ontstaat. We moeten de inwerking van een hackamore niet onderschatten. Het is niet een optoming van een leek en in de springsport pas toegestaan vanaf de Z. Er moet goed opgelet worden dat de neusriem zacht bekleed is om schade aan de huid te voorkomen.

Bitten in de aangespannen sport

In de aangespannen sport wordt het meest de liverpoolstang gebruikt. Dit bit is leverbaar met

diverse mondstukken. Die kunnen recht of gebogen zijn, met of zonder poort, met of zonder pompwerking en zelfs met een dubbelgebroken mondstuk. De liverpoolstang is een fijn bit met veel mogelijkheden tot afstellen. Hoe lager de leidsels ingegespt worden, hoe sterker de hefboomwerking wordt. Uiteindelijk geldt bij het ingespen wel, hoe vriendelijker de inwerking, hoe beter het in principe is voor het paard. We moeten blijven bedenken dat het niet zozeer de bitten zelf zijn die al dan niet streng inwerken, maar veelal de handen van de ruiter

of menner.

Een andere bekende menbit, de B-stang, zie je nog vaak voorkomen. Een fraai bit om te zien volgens veel mensen. Veel tweespanmenners prefereren dit omdat een B-stang geen bril kent zoals de Liverpoolstang, waarbij de voorkant van de bril vaak in de neusvleugels van het paard zullen kantelen bij het gebruik van kruisleidsels. Toch kent dit type bit een beperking, want er bestaat minder keuze in de afstelling als je dit vergelijkt met de Liverpoolstang. Het bovenste oog van de B geeft niet of nauwelijks enige hefboomwerking. Er wordt eigenlijk recht aan het mondstuk getrokken, zoals ook gebeurt bij een ongebroken trens. Gesp je de leidsels in de tweede ring van de B dan is de hefboominwerking vergelijkbaar met het tweede leidselgat in de liverpoolstang.

Dezelfde bezwaren gelden ook voor de Utrechts stang en het postbit. Het Fries roosjesbit mag zich bij de Friese menners erg populair noemen. Men vindt dit bit vaak mooier wanneer er met een Fries paard gereden wordt. Het roosjesbit is vaak tamelijk zwaar van gewicht en heeft helemaal geen mogelijkheden om verschillend af te stellen. De leidsels kunnen maar op één manier bevestigd worden en daardoor heeft het de inwerking die vergelijkbaar is met de liverpoolstang in de tweede leidselsleuf.

De elleboogstang wordt niet zo heel veel meer gebruikt. De scharen zijn gehoekt naar achteren. De reden hiervoor is dat de leidsels minder snel door de schaar gevangen zullen worden. Je ziet ze nog wel eens bij de vierspannsport.

Een variatie op de liverpoolstang is de buxton, die onder aan de scharen een metalen boogverbinding heeft. Deze onderlinge verbinding van de scharen zorgt ervoor dat de achterpaarden niet kunnen haken in de leidsels van de voorpaarden. Dit bit wordt dus voornamelijk bij langspannen gebruikt.

Verder kennen we in de aangespannen sport nog de vierringtrens. Deze lijkt op een gewone trens, maar heeft twee extra ringen. De losse ringen worden bevestigd aan de bakstukken en de ringen die aan het mondstuk vastzitten, aan de leidsels. Voor je de leidsels vastmaakt, moet er altijd even gekeken worden of het bit goed in de mond ligt. Een paard wat speelt met het bit, waardoor hij het kan omdraaien met als gevolg dat het bit verkeerd om zit. Dit is makkelijk te controleren als u zo'n trens even in uw handen neemt. Op het oog lijkt een bit naar beide zijde om te vouwen. Vouw we het aan de juiste zijde dubbel, dan kunnen de wangsteunringen elkaar raken. Als we het bit andersom willen dubbelvouwen, lukt dat niet. De kant die volledige is dubbel te vouwen hoort richting de staart te wijzen. Er wordt vaak gezegd dat de vierringtrens toch een bepaalde mate van hefboomwerking heeft, maar dat is vrij betrekkelijk.

Materiaal van bidden en mondstukken

Bitten kunnen van verschillende materialen gemaakt zijn. Veel gebruikt is roestvrij staal ofwel rvs. Dit is een degelijk materiaal dat niet kan roesten, maar een paard zal het enigszins zuur vinden smaken. Vaak wordt een bit gemaakt van legeringen. Denk aan argentaan of aurigan. Deze bidden bevatten koper en de meeste paarden vinden dat lekker smaken. Dit materiaal nodigt het paard uit om wat meer te speekselen. Het materiaal is zachter dan rvs en is daardoor ook gevoeliger voor slijtage in de scharnierpunten.

Tegenwoordig wordt er ook vaak met een kunststof mondstuk gewerkt, waarin al dan niet een stalen kern kan zitten. Kunststof kan zachter inwerken, maar kan de tong soms afknellen, wanneer het zonder stalen kern erg buigzaam is. Kunststof mondstukken die kralen en een staalkabeltje bevatten, kunnen delen van de tong afknellen, wat natuurlijk heel vervelend is. Naast het kralenstuk ontstaan smalle plooitjes in de lengterichting van de tong die ertussen raken. Dat afknellen zal gauwer gebeuren als er te veel ruimte tussen de kralen zit.

Rubber is ook een veelgebruikt materiaal. De inwerking lijkt zachter, maar bij paarden die te droog in de mond zijn kan het juist door wrijving warm worden en op de tong inbranden. In deze bidden zit een stalen kern, waardoor de mondstukken soms te dik gemaakt zijn. Aluminium is een materiaal dat ook gebruikt wordt voor mondstukken.. Dit is een vrij zacht materiaal waardoor het gevoelig is voor beschadigingen wanneer het paard erop kauwt.

Een bit moet uiteraard altijd glad zijn zonder scherpe randjes of plekjes. Omdat materiaal altijd aan slijtage onderhevig is, moet een bit dan ook regelmatig gecontroleerd worden. In Amerika wordt ook gebruikt gemaakt van ijzeren bidden. Omdat ijzer vaak wat zoet smaakt, wordt dit materiaal 'sweet iron' genoemd. Het ijzer van zo'n bit zal altijd wat roesten (oxideren). Paarden schijnen deze zoete smaak prettig vinden en er fijn op speekselen. Een ijzeren bit vergt wel enig onderhoud. Bewaar dit bit niet in een vochtige ruimte en droog het goed af na het rijden, anders gaat het oxidatieproces te snel en ziet de roest er vies uit. In de westernsport wordt er vaak met dit soort bidden gereden.

Een bit kan ook bekleed worden. Hiervoor kunt u bijvoorbeeld latex nemen, dat verkrijgbaar is in zelfklevende rollen. Met latex kunt u het mondstuk makkelijk omwikkelen en door de

kleefkracht blijft het goed zitten. Er kleeft ook een nadeel aan latex, omdat het net als rubber warm kan worden en daardoor ook wat kan inbranden op de tong. Wilt u een bit omkleeden

dan kunt u beter zeemleer gebruiken. Maak het zeemleer nat en stik het er goed strak omheen. Bekleed het mondstuk egaal van wangsteun tot wangsteun. Het enige nadeel van zeemleer is dat het moeilijk is het om een mondstuk heen te bevestigen. Dat kan ook door een tuigenmaker gedaan worden. Verder zal zeemleer als natuurlijk product eerder slijten en aan vervanging toe zijn. Opgedroogd zeemleer kan behoorlijk hard aanvoelen. De zeemleren omslag moet eigenlijk voor ieder gebruik eventjes nat gemaakt worden. Dit is wel zo vriendelijk voor de paardenmond, al zijn er mensen

die het paard dit klusje zelf met zijn speeksel laten opknappen. Bekleed een bit nooit zo dik dat het paard zijn kaken niet meer kan sluiten. Tegenwoordig worden bittens ook wel met leer bekleed. Leer heeft dezelfde positieve eigenschappen als zeemleer. Omdat leer al gauw dikker is dan zeemleer moet hierbij wel opgelet worden dat de stiknaad niet te grof is.

Onderstaande tekst kunt u ook vinden op de webpagina Bitadvies/Bittenbank

Een bit passen

Het juiste bit vinden voor het eigen paard is geen makkelijke opgave. Om u op weg te helpen laten we een aantal zaken de revue passeren waar u op kunt letten. We beginnen met inschatten of we te maken hebben met een smalle of een brede onderkaak bij dit specifieke paard. Het is namelijk van belang te weten over hoeveel ruimte in de

onderkaak de tong kan beschikken onder een bit. Bij een brede onderkaak krijgt de tong voldoende mogelijkheid om daarin weg te zakken. Bij een smalle onderkaak is dat veel minder mogelijk. We schatten die ruimte door een of twee vingers te leggen tussen de twee botten van de onderkaak op de plaats waarboven normaal een bit ligt. We leggen een vingertop op een centimeter voorbij de mondhoeke richting de ogen. Dat doen we omdat het bit altijd wat hoger in de mondhoeke zit. Vanaf die plek trekken we een haakse lijn naar de onderkaak van het paard. Dit punt op de onderkaak is nu precies de plek die we zoeken om met onze vinger(s) de ruimte tussen de twee onderkaakbotten te bepalen.

Bij een ouderwets gefokt paard passen daar wel twee vingers tussen. Bij een modern gefokt paard amper één vinger. De ruimte tussen de kaakbotten correspondeert met de ruimte die het paard heeft onder de tong. We weten nu of het paard veel of weinig ruimte heeft om de tong onder het bit te kunnen houden.

De tweede stap is om te kijken of we te maken hebben met een dikke of dunne tong. Doe zachtjes en niet te wijd de lippen aan de zijkant van elkaar. Probeer in te schatten of het paard een erg dikke/brede tong heeft of een wat dunnere. Zit de tong bij een gesloten mond helemaal tegen het verhemelte geperst of valt dit mee?

Stap drie is het testen van de gevoeligheid van de tong. Dit kan bij ieder paard verschillend zijn. Probeer met een vinger ter hoogte van het tandloze gedeelte (de lagen) van de mond in de tong te duwen. U hoeft niet bang te zijn dat het paard u daar kan bijten of bezeren. Sommige paarden vinden een lichte aanraking al heel vervelend, terwijl andere dit geen probleem vinden.

Accepteert het paard enige druk, dan kunt u ook voelen hoever u de tong naar beneden kunt duwen. Die ruimte die u naar beneden kunt duwen komt meestal overeen met de ruimte die u al voelde in de breedte van de onderkaak tussen de kaakbotten.

Bij stap vier doen we het paard het bit in waarmee u tot nu toe rijdt. Begint u met een nieuw paard, neem dan een willekeurig bit, vermoedelijk een trensje. Vervolgens vraagt u aan een helper de beide teugels te pakken en wat druk te geven op het bit. Laat een licht contact afwisselen met wat meer druk. U doet daarbij de lippen aan de zijkant van elkaar en observeert de reacties van het paard. Let goed op hoe de tong op de wisselende druk reageert. Komt er wat te veel druk op de tong, dan kan de tong zich ver terugtrekken tot er nog maar een tongpuntje onder het bit

ligt. Een andere mogelijkheid is dat het paard bijvoorbeeld wel de druk accepteert, maar gaat sidderen en even later zien we de tong verkleuren naar een donkere paarsblauwe kleur. Krijgt een paard te veel druk op zijn verhemelte, dan zal hij de mond openen. Dat gebeurt ook bij een paard dat te veel druk op de lagen ondervindt.

Verder moeten we met het kiezen van een bit rekening houden met de leeftijd van het paard. Laten we als voorbeeld eens een drie of vier jarig paard nemen dat smal in de onderkaak is en een gevoelige tong heeft. Voor deze specifieke mond denken we een bit nodig te

hebben met een tongvrijheid. Maar juist die tongvrijheid geeft bij een jong paard problemen omdat een paard op die leeftijd enorm kwetsbaar is op de lagen. Geven we tongvrijheid, dan zakt het bit over de tong naar de lagen en geeft daarop meer druk dan goed is voor een jong paard. We zullen dus moeten zoeken naar een bit dat de druk verdeelt over het hele mondstuk, de tong niet afknelt en zeker niet te veel op de lagen inwerkt. We komen dan uit bij een bit dat ongebroken is met een bocht naar voren of bij een bit dat dubbel gebroken is en ook een boog naar voren heeft. Maar wees niet verbaasd als blijkt dat een simpele enkel gebroken trems soms beter blijkt dan een dubbel gebroken. Soms bepaalt de africhtingsgraad van het paard de keuze van een bit. Zijn we zover dat we subtiele hulpen kunnen geven, dan kunnen we volstaan met een bit dat de druk minder verdeelt over het mondstuk en dus op minder plekje inwerkt in de mond. De inwerking wordt dan wel sterker en als gevolg daarvan moeten we zelf voldoende subtiel kunnen zijn. Heeft u echter nog geen stille en gevoelige hand, dan kunt u het beste kiezen voor een bit dat de druk verdeelt over het hele mondstuk.

Het nieuwe bit introduceren

Net zoals dat wij moeten wennen aan nieuwe schoenen en een paard aan nieuwe ijzers, moet het paard ook wennen aan een nieuw bit. In de praktijk gebeurt dit vaak niet op de juiste manier. We trekken meestal al te snel onze conclusie in de eerste tien minuten van het rijden. Het paard kan de eerste paar keer zeer positief reageren op het nieuwe bit, maar toch na een paar keer rijden weer in het oude patroon vervallen met de bestaande aanleuningsproblemen. Het paard vindt de verandering eventjes heel fijn, maar na gewenning aan de inwerking van het nieuwe bit blijkt de situatie weer terug bij af te zijn. Andersom kan ook. Het paard vindt het nieuw bit eerst niet prettig. U rijdt rustig door en na een paar keer rijden komt u erachter dat dit toch het juiste bit is. Geef het paard dus de tijd om aan het nieuwe bit te wennen. Doe het paard de eerste keer het bit in en rijdt er niet meteen mee weg. Laat het paard er eerst eens tien minuten mee op de was- of poetsplaats staan. De meeste paarden gaan het bit aftasten met de tong. Na ongeveer tien minuten pakt u de beide teugels vast in een lijn alsof u erop zit. Dus met de rechterhand over het schoft als u aan de linkerkant van het paard staat. Geef wat zachte druk en wissel af in de sterkte van de inwerking. Het paard heeft nu gevoeld hoe en waar het bit inwerkt. Vervolgens gaat u het paard rijden met eenvoudige figuren. Maak makkelijke wendingen in stap, draf en galop. Sluit het paard niet teveel op, maar rijd met een lange contactteugel. Afhankelijk van hoe goed het gaat, probeert u voorzichtig wat meer in te werken. De volgende dag kunnen we de gewenningsfase op de poets- of wasplaats overslaan. We bouwen het rijden weer rustig op en proberen wanneer het goed gaat een stapje verder te komen dan de dag ervoor, maar we overhaasten niets. De ervaring leert dat er gemiddeld acht keer met een bit gereden moet zijn voordat we een juiste indruk hebben van de verandering. Gaat het paard de eerste keer hevig in verzet en staakt hij wellicht, dan is de ervaring dat het niet goed komt en we een verkeerde keuze hebben gemaakt.

We zien dat het nog niet eenvoudig is een bit te kiezen en bij het paard te introduceren. Nemen we daarvoor niet de tijd en gaan we gehaast te werk, dan hangt de zadelkamer vol met allerlei bidden voor we er erg in hebben. Verstandig is om eerst eens bij paardrijdkennissen te kijken of u wellicht een bit een poosje kunt lenen alvorens u naar de winkel rijdt. Tegenwoordig bieden sommige winkels aan om een bit uit te proberen. Werkt het niet naar behoren, dan kan het geruild worden of soms krijgt u zelfs het geld terug. Met deze laatste optie ben ik zelf bezig en ga ik dit zeer binnenkort aanbieden. U kunt op deze manier rustig het bit uittesten op de juiste manier.

Bitloos rijden/mennen

We hebben het steeds gehad over het rijden met een bit. Tegenwoordig zijn er ook steeds meer voorstanders voor het bitloos rijden. We kennen al lang de hackemore. Als een paard op een bit om wat voor een reden dan ook niet fijn te rijden is, wordt er al heel lang naar een hackemore gegrepen. Dit geeft een duidelijke inwerking op de neus en onderkaak. Er zit ook een flinke hefboomwerking in, waardoor deze bitloze optoming bij het springen pas gebruikt

mag worden vanaf de klasse Z. Tegenwoordig zijn er veel meer mogelijkheden om een paard bitloos te rijden of te mennen. De Bitless Bridle van dr. Robert Cook is zijn tijd ver vooruit en erg populair bij de mensen die graag bitloos rijden. Het werkt met gekruiste kaakbanden en geeft druk op

diverse plekken van het hoofd met de meeste druk op de neus. De menneusriem is een uitvoering die in Nederland ontwikkeld is en die bevestigd kan worden aan het tuighoofdstel van de menner zelf. Hierbij worden geen gekruiste kaakbanden, maar kaakkoorden gebruikt.

Waarom bitloos?

- Omdat uw paard tijdelijk geen bit in kan vanwege een blessure;
- Omdat uw paard nooit meer een bit in kan vanwege een blijvende blessure;
- Omdat u het gewoon prettiger vindt.

Als een paard de mond beschadigd heeft op een plek waar het bit inwerkt, is het een goede oplossing om bitloos te rijden. U kunt gewoon doorgaan met rijden en hoeft uw paard niet stil te zetten. De blessure krijgt de tijd om te genezen. Uiteraard moeten we altijd zien te voorkomen dat er blessures in de mond komen.

Helaas zijn er ook paarden die blijvend beschadigd zijn in de mond. U moet hierbij denken aan botwoekeringen op de lagen en dergelijke. Het paard zal nooit meer echt fijn op een bit te sturen zijn. Bitloos kunnen we dan toch nog veel plezier hebben van zo'n paard. Met een bit zal het altijd conflicten oproepen in de aanleuning en zal het plezier in het rijden afnemen.

Er zijn ook steeds meer mensen die het gewoon erg leuk vinden om bitloos te rijden. Er is zelfs een vereniging opgericht in 2007 voor gelijkgestemden. Tot nu toe wordt het voornamelijk in de recreatieve paardensport gebruikt. In de toekomst zal dit misschien veranderen. Tegenstanders zeggen dat er te weinig controle zou zijn met een bitloos hoofdstel. Voorstanders roepen soms dat een bit onvriendelijk zou zijn. Laat iedereen doen wat hij het prettigst vindt met zijn eigen paard en vooral met andersdenkenden in gesprek blijven. Zolang het belang van het paard maar bovenaan blijft staan.

Voor verdere informatie kunt u terecht op de website www.bitloos.nl